

פרולוג

ח' במרחשוון תשע"ט, ישיבת 'אור אלחנן'. על כרית לבנה נם בשלווה בני הפעוט, אחוז בידי הסנדק, דודי רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א. רגעים ספורים לאחר מכן נשמע הקול בהיכל הישיבה: **"ויקרא שמו בישראל משה מרדכי"** - - -

זכיתי, ובני נקרא, לראשונה במשפחה, בשמו המלא של אבא זצ"ל. חלפו למעלה משנתיים מאז פטירתו של אבא, ילדים רבים ברחבי הארץ והעולם נקראו בשמו, והנה אני עצמי חובק את משה מרדכי הקטן...

התבוננתי בפניו הטהורות כשהזיכרונות מציפים אותי ורגשותיי גואים. חשבתי על התינוק הפעוט – איזו זכות להיקרא בשמו של אבא!

חשבתי על ברית המילה שלי עצמי, לפני למעלה משלושים שנה.

שתי זכויות מיוחדות נפלו בחלקי בברית המילה שלי. ראשית, בהיותי הצעיר מזוג תאומים בני זקונים שנולדו להוריני, נימולתי שני, וכדי להדר בברכת 'שהחינו' הנאמרת שנית באותו מקום, מל אותי אבי ולא המוהל שמל את אחי. פעמים רבות בחיי הזכיר לי אבא כי הוא מל אותי בעצמו, והידיעה עודנה מלווה אותי בתחושת זכות מיוחדת.

הזכות השנייה שניתנה לי בברית היא השם שהוענק לי – **אלחנן**. מכל אחי זכיתי אני להיקרא בשמו של קדוש ישראל – רבי אלחנן וסרמן הי"ד. הקשר העמוק של אבא עם רבי אלחנן זצ"ל ליווה אותנו ומילא את הבית בנוכחות מוחשית כל כך, עד שלא אחת בשנות ילדותי סברתי כי רבי אלחנן היה אחד הסבים שלי ממש.

שמו של רבי אלחנן, משנתו והשקפתו היו שגורים בפיו של אבא כל הימים. את שמו הנציח בשם ישיבותיו 'אור אלחנן', ואת משנתו והשקפתו – בהוצאת כתביו לאור ובהפצתם מתוך יגיעה ומאמץ רבים.

אבא
בברית
שלי

כל ימי גדלתי תחת רוחו של רבי אלחנן החופפת מעלינו, ואט אט הבנתי את עוצמת הקשר הפלאי של אבא אליו ואת דרכי ההשגחה הנסתרות שסובבו זאת, עד להענקת השם המיוחד לבן הזקונים – אלחנן.

רבי שמחה וסרמן זצ"ל, בנו של רבי אלחנן, הגיע ארצה מארצות הברית בשנת תשל"ח. בבקשו להקים ישיבה על שם אביו הגדול, ובה לכוון שם ושארית למשנתו ולמורשתו, חיפש אדם בעל שיעור קומה רוחנית שגישתו החינוכית הולמת את שאיפותיו. את אלו מצא בדמותו של אבא. מאז נקשרה נפשם בקשר בל יינתק, וכך גדלתי במציאות שבה 'אבא' ו'אור אלחנן' – חד הם.

במשך השנים, כאשר התבוננתי ב'שידוך' המיוחד הזה, שהיו שאמרו עליו כי הוא השידוך המוצלח ביותר שידעו אי-פעם, תהיתי ביני ובין עצמי, הכיצד זה ראה רבי שמחה באבא את אשר איוותה נפשו? כיצד ידע לזהות באדם הצעיר שפגש את הכוחות העצומים שיפרצו בהמשך? ככל שהתבגרתי התבררה לי התשובה קמעה קמעה, ולאחר פטירתו של אבא, בעת הספדו של אחי הגדול, ראש הישיבה רבי חיים אריה שליט"א, היא התבהרה לי סופית. **"אבא היה אויס געארבעט", אמר אחי בהספדו, "אבא היה מחונן"**.

אבא היה מחונן.

מילים אלו טומנות בחובן את מסכת חייו, את מהלך חייו ואת שירת החיים של אבא.

חלק א

אשר
עיני
אל
ההרים
ויגדל
הנער

שורשים

אשא עיני אל ההרים

שורשים

שבת הגדול תשע"ו. שבת משפחתית במחיצתו של אבא.

בערב שבת חזר אבא ממסע ארוך ומתיש שבו חצה יבשות וימים וביקר במדינות רבות לצורך גיוס כספים לישיבה.

במשך השבת היה אבא עייף ומותש באופן חריג. את חולשתו תלה במסע, ואף אמר כמה פעמים שאינו מצליח להתאושש מהנסיעה. רק אחרי פסח, כשהתגלתה מחלתו במלוא חומרתה, התבררה הסיבה האמיתית לכך.

תוכנית משפחתית על שורשי המשפחה הוכנה בעבור הילדים וליוותה את כל השבת בסיפורים מפעימים על הסבים והסבתות.

אבא, שתמיד התאפיין בקשר מיוחד לדורות הקודמים, ועל פיו היו שגורים עובדות וסיפורים על אודותיהם, היה אפוף התרגשות מיוחדת בשבת ההיא. למרות חולשתו רצה לראות את הסיפורים הכתובים, ואף הוסיף וסיפר עוד ועוד.

בעיניים מצועפות חזר ושינן לנו, בניו, בנותיו והנכדים שהקיפו אותו: "דעו לכם, **זכות אבות היא דבר מחייב!** ככל ששומעים יותר – חייבים יותר. זכות אבות היא מתנה, אך יותר משהיא זכות – היא חובה! עלינו לדעת שכל ששורשיו של האדם עמוקים יותר – **תובעים ממנו יותר**".

אבא עצמו היה דוגמה חיה לדברים אלו. דמות דיוקנם של אבותיו וזקניו השתקפה בדמותו. הוא היה בבואה חיה שלהם. כל ימי ראיתי אדם שגדל בבית גדולים, והבית נר לרגליו ואור לנתיבותיו. אדם שחש חובה מוסרית ללכת בדרך אבותיו, ושורשים עמוקים אלו כמו מכים על קודקודו ואומרים לו: גדל.

איישישוק

בית הוטנר

ניחום אבלים בבית גדול הדור. הרב אלישיב יושב שבעה על הרבנית ע"ה. אלפים עוברים מדי יום ביומו לקיים מצוות ניחום אבלים. במשך רוב שעות היום הרב מעיין בדיני אבלות בשולחן ערוך ומהנהן קלות בראשו בתגובה למנחמים הרבים. זה שעות רבות שפוסק הדור אינו מוציא הגה מפיו. והנה נכנס אבא לחדר האבלים. הרב אלישיב מרים את ראשו, ובהבחינו באבא, שעיימו יש לו קשר עמוק, הוא אומר: "הרי האמא שלכם הגיעה מאיישישוק. גם אשתי הרבנית הייתה קשורה לאיישישוק..."

הסבתא צביה לאה חדש ע"ה הייתה בת למשפחת רבני העיירה הידועה איישישוק, עיירת הפרושים ותלמידי החכמים שבליטא, נכדתו של רב העיירה הגאון רבי יוסף זונדל הוטנר זצ"ל, בעל 'אולם המשפט' ו'חדרי דעה', בת לבנו רבי נפתלי מנחם הוטנר זצ"ל.

מפורסמת הייתה העיירה איישישוק באהבת התורה שפיעמה בלב אנשיה. באיישישוק התקיים 'קיבוץ הפרושים' הידוע של ליטא, ובחורים ואברכים מכל רחבי המדינה היו

בנו רבי נפתלי מנחם הוטנר

רבני אישישוק: רבי יוסף זונדל הוטנר

מתקבצים אליה ועמלים בתורה בשקידה עצומה. אנשי העיירה היו זנים ומפרנסים אותם, וכך צמחו בקרבה תלמידי חכמים ומרביצי תורה.

"ומדוע לא תקנאו ביראת ה' בעיר מצער עיר איישישוק", מוכיח רבי ישראל סלנטר את אנשי קובנה, "אשר קבעו עליהם כחובה אשר איש לא נעדר כמעט, לא יאכל לחמו לבדו כי אם ייתן מראשית כל מאכלו ללומדי התורה היושבים עמם לפני ה'... וזה רבות בשנים אשר יאספו שמה עדרים ומהם גדלו והצליחו להקים תורה והוראה בישראל, חפץ ה' הצליח בידם להקים עולה של תורה..."¹

בשנת תרנ"ז נתמנה הסבא רבי יוסף זונדל הוטנר, שנודע כאחד מגאוני התקופה, לרבה של איישישוק התורנית.

אבא היה מספר עד כמה העריץ ה'חפץ חיים' זצ"ל את רבי יוסף זונדל, וכן היה מזכיר את העובדה שה'חפץ חיים' ביקש ואף קיבל ממנו הסכמה לספרו 'ליקוטי הלכות' על סדר קדשים.

עוד סיפר כי ה'חפץ חיים', שהתגורר בעיירה ראדין הסמוכה, היה נוהג לשלוח אל הסבא אנשים שבאו לבקש ממנו ברכה או כתב סמיכה, באומרו להם: "סעו לאיישישוק. שם חי גדול בתורה הראוי לברך ואף לסמוך בסמיכת חכמים".

הערכתו של ה'חפץ חיים' לידידו, רבה של איישישוק, הייתה גדולה כל כך, עד שנסע להיפרד ממנו כאשר התכונן לעלות לארץ ישראל. בני המשפחה היו מתארים את גודל המעמד: כל בני העיר על זקניהם וטפם יצאו אל מחוץ לעיירה כדי לקבל את פניו של גדול הדור ה'חפץ חיים', ועיימו יחדיו שבו ונכנסו לעיירה בשורה ארוכה.

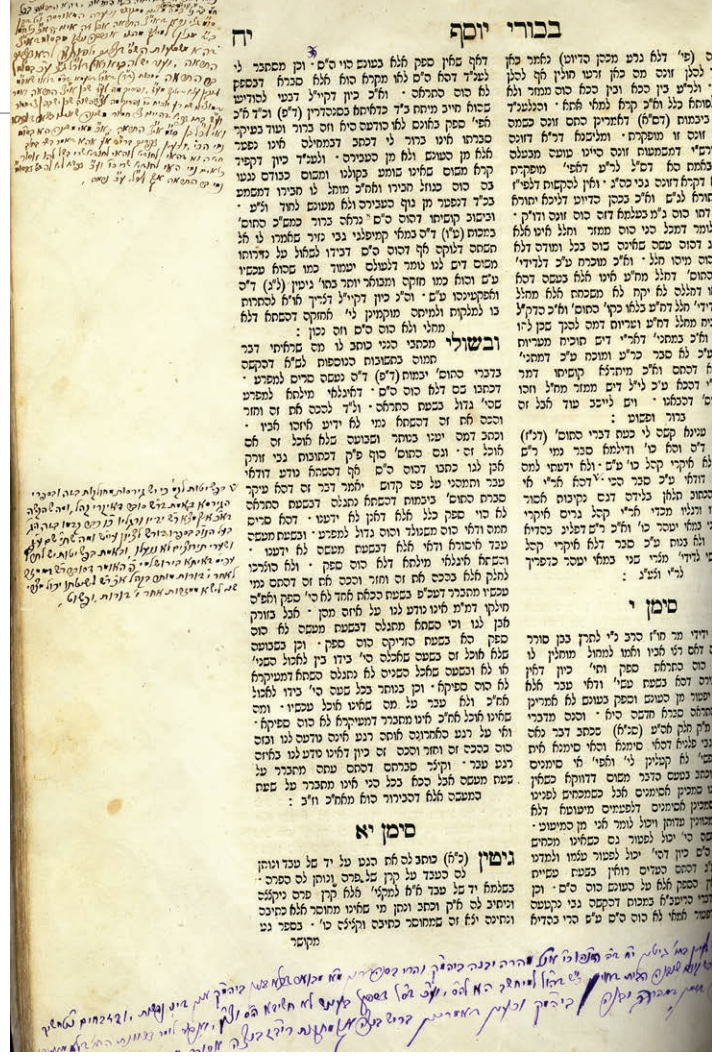
סיפר דודי רבי יוסף זונדל חדש (שנקרא ע"ש סבו זה), ששמע מפי הגה"צ רבי צבי קופשיץ:

באחד הימים פנה ה'חפץ חיים' לעגלון שהיה מרבה לנסוע בין העיירות וביקשו שבהגיעו לאיישישוק ייכנס לידידו רבי יוסף זונדל ויבקש ממנו ברכה בעבורו.

לימים פגש ה'חפץ חיים' את העגלון ותמה בפניו מדוע לא החזיר לו תשובה מרבי יוסף זונדל. העגלון ניסה להתחמק, ורק לאחר שהפציר בו ה'חפץ חיים' התגמגם במבוכה וסיפר שרבי יוסף זונדל אמר דברים מוזרים ביותר, הוא אמר: "מאחל אני כי עד מהרה יהלך ברגליים יחפות ויישא אבנים על לוח ליבו..."

חייד ה'חפץ חיים' בשמחה וקרא: "די לי בחלק הראשון של הברכה!" ולעגלון הנדהם הסביר: "הדברים המוזרים אינם אלא ברכה מיוחדת ביותר. כוונת רבי יוסף זונדל

1. 'עץ פרי' עמ' עח

חלק א ○ אשא עיני אל הרים

הייתה שאזכה במהרה לעבוד בבית המקדש, ואז אהלך ברגליים יחפות, כדין כהנים בשעת עבודתם, והאבנים שברוך כי אשא על ליבי, הלוא המה אבני החושן שכהן גדול נושא על ליבו. הנה כי כן, די לי בחלק הראשון של הברכה – הלואי שאזכה להיות כהן הדיוט, אף אם לא כהן גדול.²

בבקשו להמחיש את המושגים העצומים של עמל התורה בדורות ההם, אהב אבא לצטט את הרב מפוניבז' צ"ל, שסיפר על ביקורו אצל רבי יוסף זונדל הוטנר בהיותו בן ארבע-עשרה שנים, וכך שמע מפיו: "בני, בני אדם טועים וחושבים שמוכרחים להיות 'מתמיד' על ידי התמדה יומם ולילה בלא הפוגה, אך הדבר אינו נכון. התמדה כזו עלולה להזיק לגוף. אני מבטיחך נאמנה שדי בהחלט בלימוד של ארבע-עשרה שעות(!) ביום..."

ולאחר מכן למדו במשך כמה לילות את דברי הש"ך הארוכים בחושן משפט סימן כ"ה, המתמשים על פני כמה וכמה דפים ארוכים, כשרבי יוסף זונדל שב ומחשב כל שיטה ושיטה, כדי לדעת כיצד למד אותה הש"ך וכיצד הבינה.

בסיום הלימוד המעמיק אמר רבי יוסף זונדל בדמעות: "תוהה אני אם בני הדורות הבאים יסכינו לעמול ולהתייגע כך על דברי הש"ך. והלוא הש"ך השקיע עמל ויגיעה רבים כל כך בכתיבת דבריו! והנה אנחנו התייגענו על דבריו כמה לילות ובקושי הצלחנו לצאת ב'שן ועין'. מי ילמד מעתה את דברי הש"ך? מי יתייגע על דבריו?"²

אף בימי מלחמת העולם הראשונה, כאשר הייתה העיירה אישישוק בקו החזית וקולות נפץ החרידו את הסביבה, לא זז רבי יוסף זונדל מתלמודו, כפי שמספר בנו רבי נפתלי מנחם בהקדמה לספרו 'גנזי חיים': "כאשר רעשה כל הארץ והמדינות חרבו, המלחמה בעיצומה בשנת תרע"ה ורבים ברחו בעוד נפשם מפני סכנת המלחמה, לא עזב אאמור"ר את העיר, והיה לעוזר וסומך לנשארם כאשר נמצא יכולת בידו, ויתר עיתותיו למד בקדושה וטהרה אף כי רעשה מקול הרעמים כלי התותח וחלונות התפוצצו לרסיסים, תורתו הגנה על העיר כחומה בצורה ולא נגע בה חרב ואש המלחמה לרעה כי שר צבא אתנו רכבו ופרשיו".³

פעם שמע אבא מפי רבי יצחק הוטנר צ"ל, כי בצעירותו לא היה רבי יוסף זונדל בעל כישרון גדול, אך שמו הלך לפניו כבחור הלומד בהתמדה עצומה ויגע בתורה בעמל רב.

כאשר הוצע השידוך היססה המיועדת להשתדך עם בחור שאינו מבעלי הכישרון, ואביה נסע אל אחד מגדולי הדור לשאול את פיו אם לגשת להצעה. השיב הנשאל: "מה שאמרו רבותינו ז"ל באבות (ד ט) 'כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר' אמור גם בעניין עניות בכישרון, והעמל בתורה מתוך חיסרון בכישרון, סופו שייפתחו לפניו מעיינות החכמה!"

רבי יצחק הוטנר הוסיף ואמר לאבא שבאחד הימים סיפר מעשה זה לרבי אהרן קוטלר צ"ל, ורבי אהרן התרגש מאוד. רגעים ספורים לאחר מכן חמק רבי אהרן ויצא מהחדר, והרב הוטנר יצא לחפשו ומצאו יושב בחדר אחר ובוכה...

"רבי אהרן עצמו נודע מילדותו ל'עילוי' וכבעל כישרון נדיר", פירש הרב הוטנר את הבכי, "וכפי הנראה עורר אותו הסיפור לערוך חשבון נפש עם עצמו; אם אדם שאינו

2. הובא בהקדמה לספר 'בכורי יוסף'
3. הובא בספר 'שנות דור ודור', עמ' 231

באחד הימים התעורר ה'חפץ חיים' משנתו ואמר בבהלה: "אסון אירע באיישישוק! חלמתי כי ספר תורה נשרף שם!" לאחר מכן הגיעה הידיעה המרה כי רבי יוסף זונדל הוטנר נסתלק לבית עולמו בכ"ז בשבט תרע"ט.

לאחר פטירתו נתמנה בנו רבי נפתלי מנחם למלא את מקומו. רבי נפתלי מנחם היה אף הוא קשור עם ה'חפץ חיים'. בצעירותו היה תלמידו בכלל 'קדשים' בראדין, ובהשפעתו אף ייסד את 'חבורת קדשים' באיישישוק.

והנה החלו להישמע בעיירה קולות המבקשים למנות במקום רבי נפתלי מנחם רב אחר, שאמנם היה תלמיד חכם חשוב, אך היה מקורב לחוגי המזרח.

אחד מראשי הקהל, שבעבר יצא חייב בדין תורה אצל הרב, הבטיח בזעמו כי ימרר את חייו, והנה הגיעה שעת הכושר שלו! הוא מצא הזדמנות לנקום את נקמתו והפעיל את כל קשריו והשפעתו לנגוס בסמכותו של רבי נפתלי מנחם.

רבי נפתלי מנחם נקט דרך של ויתור, וכך נותרה בידו משרה חלקית בלבד. באחד הימים חזר לביתו וסיפר כי זה עתה נפגש עם בעלי הבתים של העיירה והודיע כי ויתר לגמרי על משרת הרבנות.

לשמע הדברים הזדעקה הרבנית קריינא גולדא ושאלה: "מה נאכל?" בתו, סבתי צביה לאה, הייתה מספרת על תגובתו השלווה של רבי נפתלי מנחם, שאמר: "מבכר אני אף לחזר על הפתחים ובלבד שלא יהיו בגללי מחלוקות ומריבות בעיר".

מקום מנוחת הסבים רבי יוסף זונדל ובנו רבי נפתלי מנחם - המצבות היחידות שנותרו בבית הקברות החדש באיישישוק לאחר שידם הטמאה של הנאצים חיללה הכול

רבי מרדכי מאושמינא

מוכשר כל כך בצעירותו יכול להגיע למדרגה כזו בידיעת התורה, לאן יכול להגיע אדם שכבר בהולדתו בורך בכישרונות נדירים כשלו!"

אכן, בגיל צעיר ביותר זכה רבי יוסף זונדל להוציא לאור את ספרו 'בכורי יוסף', שזכה להסכמות נלהבות מגדולי דורו. סיפר סבי, רבי מאיר חדש:

באחד הימים התפרצה אישה בוכייה לביתו של הצדיק רבי מרדכי מאושמינא זצ"ל, שנודע ברחבי ליטא כפועל ישועות בברכותיו ורבים שיחרו לפתחו.

"רבי! ברכני!" קראה במר נפשה, "שנים רבות הנני נשואה, ועדיין לא נפקדתי בילדים". רבי מרדכי שתק ארוכות, ואז אמר לה: "איני יכול להושיעך. סעי נא לאיישישוק והיכנסי לרב העיירה, רבי יוסף זונדל".

מייד שמה האישה פניה לאיישישוק, וכשנכנסה אל חדרו של הרב פרצה בבכי מר וקראה: "רבי! ברכני שאפקד בזרע של קיימא!"

הוא לא היה רגיל בזאת. בליטא של אז לא היו הרבנים כתובת לברכות וישועות. "שמעי נא", אמר לה, "אני אינני ראוי כלל לברך. פני נא לרבי מרדכי מאושמינא, הידוע כבעל מופת שברכותיו מתקיימות..."

כשהתברר לו כי רבי מרדכי הוא הוא ששלח את האישה אליו, הבין כי הוא המפלט האחרון של אישה מרת נפש זו והסיק כי היא לא תזוז מביתו עד שיברכנה. בירך אותה אפוא רבי יוסף זונדל שתזכה לבנים ובני בנים העוסקים בתורה ובמצוות, והאישה עזבה את הבית כשנהרה על פניה. לא חלף זמן רב עד שהתקיימה הברכה והאישה נפקדה.

משהתפרסם דבר המופת שיגר רבי יוסף זונדל מכתב בהול לאושמינא ובו שאל: "מה פשעי ומה חטאתי אשר עוללת לי כדבר הזה? וכי מהלכים לי בשמים שאני יודע וראוי לברך???"

בתשובתו של רבי מרדכי, שנשמרה שנים רבות אצל הסבתא הרבנית קריינא גולדא הוטנר ע"ה (אשת רבי נפתלי מנחם), נכתב: "אף אני איני יודע לברך, ובכל זאת ברכותי מתקיימות. על אחת כמה וכמה כת"ר ראוי לברך! וכי מי ראוי לברך? אדם שאינו שח בדברים בטלים וכל דיבוריו בדברי תורה. ברכות היוצאות מפה קדוש נשמעות מיד וממהר הקב"ה לקיימן!"